

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

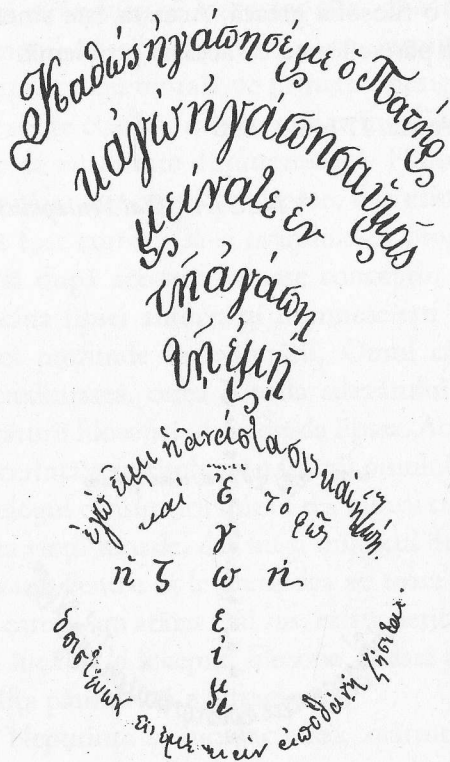
SFÂNTUL NECTARIE AL EGHINEI

**CUM SĂ NAȘTEM ȘI SĂ
CREȘTEM SFINȚI**

TREI SCRIERI PEDAGOGICE

SF. NECTARIE

Grafică realizată de Sfântul Nectarie din cuvintele grecești ale textului biblic: „Precum M-a iubit pe Mine Tatăl, / așa v-am iubit și Eu pe voi; / rămâneți întru / iubirea / Mea. / Eu sunt Învierea și Viața / și Lumina. / Eu sunt / Viața. / Cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi.”
(In. 15, 9; 11, 25; 8, 12; 11, 25)

CUPRINS

Sfântul Nectarie, pedagog filocalic.....	7
Educația copiilor și mamele.....	29
Formarea tinerilor pentru societate.....	45
Filosofia greacă, pedagog spre creștinism.....	75

© pentru ediția de față Editura Sf. Nectarie, Arad, 2016
© pentru prezenta traducere Ierom. Agapie (Corbu)

Concepție grafică: Baroque Books & Arts®

Imagine copertă: Fotografie de epocă cu însemnarea
autografă a Sfântului Nectarie:
„În biblioteca Școlii Rizareion“

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NECTARIE DIN EGHINA, sfânt

Cum să naștem și să creștem sfinți : trei scrieri pedagogice / Sfântul Nectarie al Eghinei. - Arad : Editura Sfântul Nectarie, 2016

ISBN 978-606-8840-01-7

252

SFÂNTUL NECTARIE, PEDAGOG FILOCALIC

Renumerele de mare taumaturg al Sfântului Nectarie este, de bună seamă, primul care se ivește în minte atunci când este amintit. Și totuși, există în viața și activitatea sa pământească o latură nu mai puțin caracteristică, deși mult mai puțin cunoscută și apreciată: aceea de teolog. Ca autor al unor scrieri în care frumosul duhovnicesc și intelectual e o prezență constitutivă virtuții și vieții adevăratului creștin, Sfântul Nectarie s-a interesat de formarea tinerelor generații în duh filocalic, bisericesc, tradițional, având o viziune pedagogică bine conturată în mai multe lucrări. Dintre acestea, am selectat, în volumul

Respect pentru oameni și țări

de față, trei scrieri dense și reprezentative pentru viziunea sa de formator al tinerilor. Înainte de a trece la o succintă prezentare a lor, să vedem împreună reperele principale ale vieții Sfântului Nectarie, precum și atmosfera bisericească și academică în care a activat, a scris și a predat teologie.

Născut în Silivria Traciei, în anul 1846, și ajuns „mare dascăl și ierarh al Bisericii”, Sfântul Nectarie al Pentapolisului a fost un autodidact. Însetat de cunoaștere, pleacă singur, la vârsta de 14 ani, la Constantinopol, unde ziua lucrează, iar noaptea citește masiv și studiază operele clasicilor greci și ale Sfinților Părinți, făcând extrase pe care le va edita, după aproape 35 de ani, la Atena, organizate tematic în două tomuri voluminoase, de mare succes. În anul 1866, tânărul Anastasie, cum se numea din botez, se stabilește în insula Chios, unde activează ca învățător în satul Lithi, pentru ca, în 1873, să intre în obștea mănăstirii Nea Moni, unde este călugărit în 1876. În ambianța duhovnicească a acestei mănăstiri cunoaște și ucenicește la urmași direcți ai Colivazilor, dintre care unul, Sfântul Pahomie din Muntele Provateion, îi va fi povătuitor și prieten duhovnicesc apropiat, de-a lungul întregii vieți. Mai cu seamă prin el Sfântul Nectarie s-a altoit pe tulpina plină de sevă,

odrăslită din ostenele ascetice, viziunea teologică isihastă și din truda cărturărească a unor sfinți colivazi ca Nicodim Aghioritul, Macarie al Corintului, Arsenie de Paros și alții. Așa se face că, în 1881, când, la vârsta de 35 de ani, a ajuns student al Facultății de Teologie din Atena, Sfântul Nectarie era deja temeinic format duhovnicește și intelectual. După ce obține, cu calificativul „bine”, diploma acestei facultăți în anul 1885, pleacă în Alexandria, unde, în ianuarie 1889, ajunge mitropolit al Pentapolisului. În urma unor sfărâșii bisericești și calomniilor generate de *invidia clericalis*, este expulzat, în anul 1890. Revenit în Atena, este numit predicator în Evvia și Fthiotida, iar din anul 1894, director al seminarului Rizareion, pe care l-a condus vreme de 14 ani, până în 1908. Ultimii 12 ani ai vieții i-a petrecut în Eghina, ca părinte și povătuitor duhovnicesc al maicilor care au alcătuit obștea mănăstirii Sfânta Treime, ctitorită de el.

Acestea au fost condițiile în care Sfântul Nectarie a izbutit să-și formeze de timpuriu o cultură solidă, cuprinzătoare, echilibrată și sănătoasă, atât profană, cât și bisericească. În lipsa unor profesori, ea se cuvine pusă în seama Proniei dumnezeiești, care l-a înzestrat cu o intuiție călăuzitoare către adevăratele valori ale spiritului, însoțită de

o neostoită dorință după învățătură. De aici și stăruința sa în lecturile din clasicii greci și din Părinții Bisericii, mulțumită căreia Sfântul Nectarie a putut să-și însușească, odată cu nuanțele nefsârșite ale vechii eline, atât mlădierile ei conceptuale, cât și idealurile clasice, care, altoite pe viziunea teologică patristică, și-au găsit, în creștinism, desăvârșirea. Acest aspect al îmbinării fericite dintre clasicismul grec și creștinism trebuie subliniat, întrucât de el depinde buna înțelegere și receptare a scrisului teologic, pedagogic și didactic al Sfântului Nectarie, spre care țințesc și rândurile lămuritoare ce urmează. S-a spus că idealurile clasice la care Sfântul Nectarie se referă atât de des alcătuiesc „o constelație de ținte propuse voinței etice a omului (...), o structură eternă, un model uman permanent, (...) o grupare de tendințe etice așa de logic angrenate, încât, prin necesitatea lor internă, se ridică peste orice determinare temporală”¹.

După prezentarea celor mai importante repere cronologice ale vieții Sfântului Nectarie, e momentul să ne întrebăm asupra atmosferei intelectuale și bisericești pe care

¹ Tudor Vianu, *Idealul clasic al omului*, Ed. Vremea, București, p. 6.

tânărul ierodiacon a găsit-o în Atena, la venirea sa la Facultatea de Teologie.

După Revoluția din 1821, societatea greacă fusese supusă unui proces susținut de europenizare, de transformare a instituțiilor ei fundamentale după modelul și principiile statelor apusene. Ideologul principal al acestei mișcări a fost Adamantie Corais, ale cărui idei nu se limitau la reforma socială, ci o urmăreau și pe cea bisericească. Corais, considerat un *Pater Patriae*, redactează, în 1831, un *Breviar* sau *Antologhion* cu slujbe, psalmi și rugăciuni, în care își codifică ideologia în domeniul bisericesc, susținând că monahismul ar proveni din cercurile eretice encratisite, iar reforma monahismului ar fi impusă de însăși ideea „salvării naționale”, întrucât monahii sunt distrugătorii neamului, exploataatorii poporului, au deformat cultul făcându-l obositor și respingător, contrar a ceea ce a lăsat Iisus, Voltaire având perfectă dreptate în această privință². Pe lângă acestea, Corais îi socotea pe monahi inutili social, gălăgioși și factori de tulburare. Din aceste considerente, Corais „și-a asumat, după

² Cf. Πρωτοπρ. Γεώργιου Δ. Μεταλληνού, *Ελληνισμός μετέωρος*, Έκ. Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα, 1999, p. 92.

Revoluția din 1821, opera de dizolvare a isihasmului³ și de reformă a Bisericii, pe baza unui sistem metafizic care, credea el, ar reprezenta adevărata expresie dogmatică a Ortodoxiei, metamorfozată, de-a lungul veacurilor, din puritatea apostolică în starea amestecată actuală, vinovatul principal fiind monahismul. Face mai multe propuneri de „îndreptare“ a problemelor bisericești, prin care urmărea izolarea Bisericii Greciei de Patriarhia Ecumenică și o reformare a Ortodoxiei după modelul calvin, țarul Petru cel Mare al Rusiei fiind propus de Corais ca model de politică bisericească în Grecia post-revoluționară.

Toate aceste idei au fost preluate și transpuse în practică de arhimandritul Teoclit Farmakidis (1784-1860), un alt corifeu al Iluminismului neogrec, absolvent al Școlii de la Iași (1811) și al Facultății de Teologie din Göttingen, hirotonit la București și preot al comunității grecești din Viena, militant la 1821. În persoana arhimandritului Farmakidis se îmbinau principiile liberale ale protestantismului cu genul de teolog

³ Pr. Ioannis Romanides, *Tradiția patristică*, trad. rom. de pr. G. Mândrilă, Ed. Metafrază, București, 2011, p. 120.

politic, al cărui model îl inaugurase Eusebiu de Cezareea⁴, și de aceea îl găsim implicat activ în viața politică a noului stat grec, urmărind reformarea Bisericii Greciei după modelele apusene protestante. Nutrind astfel de idealuri, arhimandritul Farmakidis ajunge, în 1833, secretar al Sfântului Sinod și al Comisiei de Reformă a Bisericii Greciei, funcție de pe pozițiile căreia a militat pentru separarea Bisericii Grecești de Patriarhia Ecumenică, precum și pentru reforma monahismului, monahii, în viziunea lui Corais, preluată și integrată în hotărârile sinodale de Farmakidis, trebuind să devină cetățeni folositori societății și să urmeze o educație lumească⁵.

⁴ Cf. Γεώργιου Δ. Μεταλληνού, *op. cit.*, p. 169.

⁵ Ca secretar al Epitropiei Sfântului Sinod, Farmakidis a jucat un rol important în adoptarea hotărârilor antimonastice, care interziceau intrarea în mănăstire înainte de vârsta de 30 de ani, obligativitatea unui număr minim de 30 de monahi, lucru care a dus la comasarea mai multor mănăstiri, obligativitatea activităților sociale, introducerea ieromonahilor la parohii. Toate aceste măsuri au dus la închiderea a peste 400 de mănăstiri în toată Grecia. Important de notat este faptul că mănăstirile catolice din Grecia erau exceptate de la aceste prevederi.

Într-un astfel de context bisericesc antimonahal și într-o atmosferă ostilă tradiției teologice ortodoxe, a fost înființată în Atena, la 14 aprilie 1837, așa-numita Universitate „Ottoniană“, structurată după modelul universităților germane, cuprinzând și o facultate de teologie, a cărei programă urmărea literal programa celor germane⁶. La această facultate au fost numiți profesori cu studii în Germania, majoritatea laici. Un exemplu este profesorul de dogmatică, morală și omiletică Ziko Rosis, doctor în filosofie la Leipzig, care a introdus în programă și a predat teologia enciclopedică, materie de profundă inspirație iluministă, iar apoi a publicat o expunere abstractă și filosofică a dogmelor, așa cum studiasse el dogmatica protestantă speculativă germană. În acest mediu antimonal, antitraditional, înstrăinat de duhul teologhisirii patristice, a ajuns să studieze și Sfântul Nectarie. Numai că intrarea sa în Facultatea de Teologie din Atena s-a petrecut după ce și-a definit deja profilul lăuntric, intelectual și duhovnicesc prin

⁶ D. Moraitis, „Facultatea de Teologie a Universității din Atena“, în *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, vol. 6a, col. 269.

formarea sa, însă într-un alt spațiu grecesc, ferit de aceste influențe, precum și prin temelia monahală colivadă câștigată în Chios. E vrednic de menționat amănuntul că Sfântul Nectarie și-a obținut diploma de licențiat în teologie cu calificativul „bine“, ceea ce arată că formarea sa patristică și viziunea teologică isihastă și monahală nu au fost întru totul apreciate de profesorii săi. Singurul tribut pe care Sfântul Nectarie a trebuit să-l plătească teologiei oficiale grecești occidentalizante și abstracte a epocii a fost adoptarea structurii manualelor pe care le-a redactat după ce a ajuns director și profesor la Rizareion. Cenzura foștilor săi profesori de la Universitate, printre care și amintitul Ziko Rosis, nu îngăduia nicio abatere de la rigorile formale, așa încât Sfântul Nectarie s-a văzut silit să-și strecoare comorile adunate din nesfârșitele lecturi clasice și filosofice, teologice și duhovnicești, în calupii din care se pretindea să fie alcătuit un manual. În ciuda acestor vitregii ale vremurilor, Sfântul Nectarie a rămas un mărturisitor al întâietății ascezei și a cultului, a vieții sacramentale și de rugăciune, a necesității câștigării virtuților pentru înțelegerea teologiei, iar periplusul său universitar a constituit pentru el mai cu seamă o armă de apărare și o premisă

necesară pentru a-și plini misiunea rându-
ită lui de Dumnezeu în lumea bisericească
și în cea didactică.

Dintre scrierile Sfântului Nectarie, unele sunt tipărite, în timp ce altele, rămase în manuscris, așteaptă intrarea în circuitul cărților prin editarea lor în seria critică a operei marelui ierarh și teolog al Eghinei, apărută prin grija maicilor mănăstirii ctitorită de el. Varietatea temelor abordate exprimă bogăția preocupărilor teologice ale unui sfânt care a lăsat Bisericii texte voluminoase de istorie bisericească, filosofie, apologetică, exegeză, dogmatică, morală, pastorală, catehetică, liturgică și imnografie, varietate care exprimă universalismul și bogăția gândirii sale, dar, totodată, și harisma sa de dascăl, slujire la care aspira încă din copilărie, pe când îi plăcea să rostească adeseori stihul „Învăța-voi pe cei fără de lege căile Tale“.

Importanța scrierilor traduse în acest volum constă în faptul că, deși relativ scurte, ele reflectă, fiecare în felul său, principiile pedagogice filocalice, adică iubitoare de frumos dumnezeiesc, pe care Sfântul Nectarie și-a întemeiat întreaga activitate de dascăl și de scriitor.

Primul text, cu un nume atât de suav, exprimând poate mai bine decât orice altceva candoarea Sfântului Nectarie, privește cronologic spre un moment de maximă importanță pedagogică în viața fiecărui om: frageda copilărie. În acest răstimp, ne spune Sfântul Nectarie, se pune temelia dezvoltării întregii personalități a viitorului om matur, i se sădesc înclinațiile, bune sau rele, este înrâurit hotărâtor pentru tot restul vieții. Pedagogul, prin excelență, în această perioadă este mama, și de aceea Sfântul Nectarie nu conținește să sublinieze importanța educării tinerelor fete, pentru a deveni adevărate mame creștine. Lor li se va datora apariția unor oameni vrednici ai Bisericii și ai societății, lor li se vor datora bunăstarea și progresul bisericesc și social, lor li se va datora înflorirea întregii națiuni.

Al doilea text cuprins în acest volum este un scurt cuvânt adresat unor tineri liceeni, întruchipând la modul practic principiile formulate în studiul care încheie volumul de față. Îl vedem pe Sfântul Nectarie citând fără zgârcenie autori precreștini, cărora le dă o interpretare hristocentrică, ferindu-se de moralism și călăuzind spre Duh. Principala lecție de pedagogie a acestui cuvânt către tineri îl reprezintă ideea că de formarea tinerilor de azi depinde starea de mâine a